

מה מצפים ממפקד בצה"ל?

במאמרו "השפעת החברה על הדוקטרינה ועל התרבות של צה"ל" (מערכות 412, מאי 2007) מתלונן אל"ם פינקל על שהחברה הישראלית מציבה דרישות בלתי סבירות ממפקדי צה"ל. אבל האמת היא שהחברה בישראל מצפה מהם לדברים בסיסיים וסבירים ביותר. למשל: שיידעו שחייל זקוק למים לאחר כמה שעות צעידה ושטנק זקוק לתדלוק לאחר כמה שעות נסיעה

הישראלית ושל התרבות הישראלית וכי הצבא צריך להיזהר מלאמץ את תפיסותיהן. אולם בחינת המציאות מלמדת כי דווקא הצבא ומפקדיו לא הפגינו בקיץ 2006 את החוסן והנחישות שהפגינו אנשי המילואים מחד והעורף האזרחי מאידך.

אל"ם פינקל טוען כי "צה"ל באתוס הישראלי היה תמיד מורס מעם, וגיבורי הצבא היו גיבורי העם. בשנים האחרונות ניתן לזהות הקצנה במגמה הזאת, שתוצאותיה הן היווצרות מערכת ציפיות מהצבא, שניתן להגדירן בלתי ריאליות".

האומנם? על סמך איזה מחקר מבסס אל"ם פינקל את התיאור הזה? האמת היא - כך נראה - הפוכה, שהרי בפועל למד הציבור בישראל כבר מזמן - לפחות מאז מלחמת יום הכיפורים - שמפקדי צה"ל הם בני אדם, שהם אינם מורמים מעם ואינם חסינים מפני שגיאות, מפני בעיות של יחסי אנוש, מפני אינטריגות או מפני החלטות לגופו של אדם במקום לגופו של עניין.

אל"ם פינקל טוען כי הציבור מציב בפני הצבא שלוש דרישות: לנהל מלחמה ללא אבדות, למנות מפקדים בכירים שאין שום פגם בעברם, לאמן את הכוחות בלי שום נפגעים. לטענתו הצבא נכנע לדרישות האלה ועקב כך נפגע כושרו המבצעי. העובדות, כפי שיוצג להלן, הן הפוכות.

הדרישה למלחמה ללא אבדות

אל"ם פינקל מלין על כך שהציפייה של החברה הישראלית למלחמה ללא נפגעים השפיעה על דוקטרינת הלחימה בלבנון, הביאה לשימוש יתר בחיל האוויר ובאש מנגד וגרמה לרתיעה מפני הפעלת כוחות קרקע הכרוכה בהכרח בנפגעים. אל"ם פינקל אומר כי גם כאשר ניתנו פקודות להפעיל כוחות יבשה, הן כללו לעיתים קרובות דרישה מהמפקדים ל"אפס נפגעים".

אולם במציאות ידעו חיילי הסדיר - ובעיקר אנשי המילואים - כי ברגע שהם נכנסים לחימה, הם עלולים להיפגע. זה לא מנע מהם להתגייס ולהיכנס לחימה. זה לא מנע מאנשי המילואים להתייצב בשיעור של יותר מ-100% ולדרוש להשתלב בלחימה. הטענה של הלוחמים הייתה ונותרה כי נעשה בהם שימוש לא נכון, לא מקצועי. רבים מהם לא הוכשרו כראוי, וכולם קיבלו פקודות לא ברורות שהשתנו מדי כמה שעות - פקודות שלא שיקפו רצון ונחישות של הדרג הפוקד לנצח.

העובדות מלמדות כי לרצון לנהל לחימה מהאוויר באמצעות אש מנגד היו סיבות אחרות לגמרי: יהירות וחוסר מקצועיות שהובילו למחשבה כי אפשר לנצח כך, אי-הכרתם של המפקדים הבכירים

בגיליון 412 של מערכות התפרסם מאמרו של אל"ם מאיר פינקל "השפעת החברה על הדוקטרינה ועל התרבות של צה"ל". במאמר מציג אל"ם פינקל תזה שלפיה צה"ל נפגע מחשיפה רבה מדי למערכות האזרחיות במדינת ישראל, נכנע לשיקולי דעת קהל ולתפיסות חברתיות של הציבור וסובל ממעורבות יתר של המערכת הפוליטית.

אלא שלתזה שמציג אל"ם פינקל אין שום בסיס עובדתי או מחקר. הוא מציג דעות כאילו היו עובדות ומגיע כתוצאה מכך למסקנות מוטעות שנוקן עלול להיות רב, מאחר שהן עלולות להכשיל את צה"ל במאמציו לתקן את הליקויים שהתגלו בקיץ 2006.

במאמרו מייחס אל"ם פינקל רבים מהכשלים והליקויים שהתגלו במערכה האחרונה בקיץ 2006 לגורמים שמחוץ לצבא או להסתננות של מאפייני חשיבה אזרחית לתוך ההתנהלות הצבאית. דומה כי המאמר מתעלם מההשפעה של המפקדים על תפקודו של צה"ל. במקום לעסוק במפקדים הוא טוען כי האשם מצוי בתפיסות הלקויות של החברה

איל פלום

קב"ט חטיבה במילואים

את כוחות היבשה וחוסר אמון בהם, חוסר רצון ליטול אחריות על הובלת כוחות לחימה שבה יהיו נפגעים.

מפקדי האוגדות, אלוף הפיקוד והמטכ"ל הם שמנעו כניסת כוחות לוגיסטיקה או כוחות יבשתיים מסיביים בתוכנית סדורה - לא כתוצאה מלחץ ציבורי, אלא משיקול מקצועי לקוי.

אנשי המילואים - שהם חלק מהציבור בישראל - התייצבו ויצאו להילחם, כי הם האמינו בצדקת המלחמה, הם רצו להביס את החזבאללה המטיף להשמדתה של מדינת ישראל, הם רצו להפסיק את ירי הקטיושות, לשקם את כוח ההרתעה של צה"ל ולהביא שקט לגבול הצפון. הם היו מוכנים להקריב כדי לנצח!

כבר ועדת אגרנט כתבה כי פקודה להשיג יעד כלשהו "ללא אבדות" (כן, פקודות כאלה ניתנו גם במהלך מלחמת יום הכיפורים) היא בלתי חוקית. בלחימה נהרגים אנשים. לכן כל משימה צבאית צריכה להיות ראויה שלוחמים ייהרגו בעבור השגתה. אסור להטיל על הלוחמים משימות שאינן עומדות בקריטריון הזה. משימה שניתנה לכוחות צריכה להיות מושגת גם במחיר של פגיעות בנפש. זוהי המציאות של המלחמה.

אשר למפקדים, מתן הפקודה בקשר חוץ, כשכל הלוחמים שומעים, ולקיימת האחריות הנובעת מכך מצביעים על אמינות, על יושרה ועל מקצוענות.

אין דרישה למלחמה ללא אבדות. יש דרישה שהמטרות יהיו ראויות, שהלחימה תנוהל באופן מקצועי, ושקורבנם של החללים יהיה למען השגת ניצחון.

הדרישה למפקדים ללא תקלות מבצעיות בעברם

אל"ם פינקל, שהיה מח"ט שריון במלחמה האחרונה, קובל על כך שהציפייה של הציבור היא למפקדים נטולי תקלות מבצעיות בעברם. אולם גם הקביעה הזאת אינה נשענת על עובדות כלשהן או על מחקרים. דומה כי הציבור כולו, ובהם חיילי המילואים, ציפו למשהו פשוט ובסיסי הרבה יותר: ממח"ט חיירי בצה"ל מצפים שיידע שחיילים זקוקים למים לאחר כמה שעות הליכה, שחייל חיירי אינו יכול להילחם כשהוא נושא 35 ק"ג על גבו. ממח"ט שריון בצה"ל מצפים שיידע כי לאחר יום קרב חייב הכוח שבחניון הקרבי לקבל אספקה: דלק, חימוש וכי' כדי להכשירו לקרב הבא. מכל המח"טים בצה"ל מצפים שיידעו לתת, גם במהלך לחימה, פקודות ברורות על כל שלביהן, כפי שאומרת תורת הלחימה של צה"ל.

הדרישה האחרונה מתחזקת נוכח העובדה

שמח"טים ומפקדי אוגדות פיקדו על הכוחות מעמדות פיקוד מוגנות ואחוריות, כאשר מסביבם כל האמצעים להפקת פקודות כתובות לדוגמה.

הציפייה היא שהמח"טים יתנו דוגמה אישית, יהיו במקום שבו הם רואים את הקו הקדמי, שומעים את רעם התותחים ואת שריקות הטילים, וחיליהם יראו וישמעו אותם.

הציפייה מהמפקדים היא כי כאשר הם מקבלים פקודה שאינה תואמת את המציאות בשטח, או שאין כל אפשרות טכנית לבצעה, הם יבהירו למפקדיהם את המצב מתוך מחויבות למטרה, ללא בחינת היחסים האישיים עם מפקדיהם והקידום האישי העתידי שלהם.

הציפייה היא כי המח"טים יקראו ויפנימו את ספרו של אלישיב שמשי, "אלהם נשואות העיניים", המתאר שבעה מח"טים במלחמת יום הכיפורים. זו הציפייה. לא יותר.

אף אחד לא מצפה ממפקדי צה"ל להיות חסיני שגיאות. מצפים מהם להיות מפקדים.

אפס נפגעים באימונים הוא יעד סביר ובר השגה, שכן האויב לא יורה, ויש זמן לתכנון ולתרגול

הדרישה לאפס נפגעים באימונים

הטענה האחרונה והתמוהה מכולן היא הקבילה על כך שהחברה מצפה מצה"ל ל"אפס נפגעים באימונים". האם קיומם של נפגעים באימונים הוא תנאי להצלחה בקרב? האם נפגעים מנסיעה אחורנית בלתי זהירה במשטח טנקים הם הכרחיים? האם נפגעים מפגיעה של טיווח ארטילרי לא אחראי הם הכרחיים? האם נפגעים מהתייבשות במסע הם הכרחיים? מהו הקורבן הכרחי שבגלל הימנעות ממנו נכשל צה"ל לטענת אל"ם פינקל? האם חיל האוויר חייב לאבד מטוס או טייס מפעם לפעם באימונים כדי להתכונן היטב למלחמה?

נכון, כאשר האויב לא יורה, ויש זמן לתכנון, לתרגול ולביצוע ב"יבש" ואחר כך ב"רטוב", הציפייה היא להצבת הסטנדרט של "אפס נפגעים באימונים". זהו יעד סביר ובר השגה. אבל האמת היא שאין כל דרישה מהצבא ל"אפס נפגעים באימונים". יש דרישה לזהירות באימונים בלי לוותר על השגת המטרה.

הצבא נגד המילואימניקים

גם בחלקו האחרון של המאמר נכשל אל"ם פינקל

כאשר הוא מנתח את המציאות הווירטואלית שיצר ומסיק ממנה מסקנות שגויות ואף מסוכנות.

אל"ם פינקל, שהיה מח"ט במלחמה, אומנם מודה כי שגה בחלק מהמקרים בנוגע למיקומו בלחימה, אבל בדיון בסוגיה הזאת הוא כלל אינו מזכיר את המשמעות של דוגמה אישית, שצריכה להיות שיקול חשוב כשדנים במיקומו של המפקד.

כאשר אל"ם פינקל בוחן את היות צה"ל "צבא חברתי מדי", הוא קובע כי "ייתכן שהדבר נובע גם מחוסר רצון אמיתי של השלטון להפעיל מילואים בבטי"ש ובמלחמה מסיבות הקשורות לרגישות החברה לאבדותיהם ומחוסר רצון של הצבא להתעמת עם פוליטיקאים ועם אנשי תקשורת..." אלא שמהעדויות השונות שנשמעו מחוץ לצבא ובתוכו ברור כי מי שעשה כמיטב יכולתו למנוע את גיוס אנשי המילואים היה הרמטכ"ל עצמו. הדבר משתלב בניסיון של צה"ל זה כמה שנים לעשות שימוש מינימלי במערך המילואים אם משיקולים כספיים ואם משיקולים של חוסר רצון להתמודד עם אנשי המילואים הדעתניים יותר ולעיתים המנוסים והשקולים יותר.

לכך הוסיפו את העובדה כי אין בנמצא כיום מח"טים שהם עצמם אנשי מילואים, את החיכוך ארוך השנים בנושא ביטוח אנשי המילואים, את חוסר שיתוף הפעולה בכל הנוגע לחקיקת חוק המילואים - עובדות שכולן הולידו חוסר אמון קשה בין חיילי המילואים למפקדיהם מצבא הקבע. חוסר האמון הזה הוליד את "פורום החפ"שים" וגופים אחרים לצד פורום המג"דים, המח"טים והטייסים במילואים. על הרקע הזה נדמה שחוסר הרצון להפעיל את אנשי המילואים יובן קצת אחרת.

סיכום: בלי תירוצים!

צה"ל הוא זרוע מבצעת של המדינה. פיקוד בצה"ל הוא קודם כול לקיימת אחריות ומתן דוגמה אישית. צה"ל אינו צריך, כפי שטוען אל"ם פינקל, להדגיש כי בכל פעילות צבאית צפויות אבדות. הציבור בישראל ומנהיגיו יודעים זאת. צה"ל אינו צריך לטעון כי יש הכרח בנפגעים באימונים או שאין בנמצא מפקדים שלא טעו. פיקוד אינו עוסק במציאת אשמים, במתן תירוצים או בחלוקת האחריות עם אחרים. פיקוד עוסק בתחושת החובה האישית, בלקיימת האחריות הנובעת מכך ובמימושה באמצעות עשייה ודוגמה אישית, בהבנה כי עם העשייה קיימת אחריות, וכי כישלונות או תקלות הם חלק מהעשייה והם נסלחים רק אם אירעו לאחר שנעשה כל הנדרש - במקצועיות וביושרה המרביים - כדי למנוע אותם.